

М. Шаханов бұлай түюінің себебі екі жігіт мінезінің әр түрлілігіне байланысты. Бірінші жігіт - ар-намысы жоқ, өз жігіт, Сондықтан оның есектен құлауы да, адамдардың оны аяп жылауы да намысына тимейді. Ал екіншісі - намысы бар жігіт.

Ақынның «намысты» жоғары ұстайтындығы айқын аңғарылады. «Намыс», «жігер» ұғымдары ақын танымында қасиетті ұғымдар. М. Шахановтың қай шығармасын алмайық оқырманды жігерлендіріп, шабыттандырып, ұлттық сезімін оятып, рухтандырып, қайрат береді. «Жасықтық», «ездік» ақын танымында қорлық болып сипатталады. «Түсінісу теоремасы» атты өлеңінде Мұхтар ақын өлгелі жатқан Лев Толстой мен оның әйелі арасындағы диалогы арқылы түсінбеушілік салдарынан болғанын баяндайды. Мысалы, Бруно, Галилей, Біржан сар, Ұлықбек Абай, М. Әуезовтің ғұмырлары түсінбеушіліктен күресумен өтті. Осылардың барлығын айта келе, өлең соңына қарай ақын мынадай шешімге келеді:

Қандай азап,

Қандай азап ұғыспау.

Түсінбеген кінәлі емес десек те,

Қылмыспен тең-түсінуге тырыспау.

Қазіргі таңда ұлы адамдардың қатары көп емес. Алайда олардың өзін түсінбеу және ақын өзі айтқандай түсінуге тырыспаушылық әлі күнге дейін азайған емес:

Жастық жасампаз ойға қалып,

Жарар еді кетпесек майдаланып.

Сары шымшық сан рет той бастады,

Бұлбұлдардың аздығын пайдаланып.

Қалайы өтсе күмістің есімімен,

Үйреніпсіз қарауға кешіріммен.

Соның бәрі асылдың аздығынаң,

Азға зорлық жасаудың кесірінен.

«Алтын, күміс және қалайы» деп аталатын бұл өлеңде ақын ұлыларды алтынға, күміске, бұлбұлға балайды. Сонымен бірге, ақын алтынның орнын мыстың, күмістің орнын қалайының, бұлбұл даусын шымшықтың басуын астарлап айту арқылы ұлылардың орнын кеп «ұлысымақтардың» басып жүргенін мензейді.

«Мұхтар – қазақ поэзиясында еркін өлшемді өлеңді барынша дамытқан ақын. Сондықтан оның әрбір жана шығармасында жан бар, өмір бар. Сондықтан жеке өлеңде бедерленген сезім-күй, ой-толғаныс ақынның бүкіл шығармашылығы контекстінде қаралып, автордың поэтикалық жүйесіне логикалық-психологиялық тұрғыдан

табиғи кірігіп жатқан, тиянақ-тұтастығы, жалғасар ерісі бар бірегей көрініс, әрі бүтіннің бөлшегі ретінде танылуы заңды болмақ» [1, 6].

Яғни, сол жеке бір өлеңдегі ой-сезім-кездейсоқ айтылған сыр емес, ақынның бүкіл лирикасында сомдалған тілдік тұлға, демек, лирикалық кейіпкер көңіл-күйінің бір сәті, жан-дүниесінің бір бірден сезіледі.

М. Шахановтың өзі жырлағандай туған жері мен туған тілі, тарихы мен дәстүрі үшін, яғни күдіретті төрт ана үшін күресіп, төрткүл дүниенің төріне көтерілген ақын поэзия аспанында биікке самғады.

Ақынның тілдік тұлғасы оның шығармашылық тылсымның нәзік сырларымен сабақтас. Ақынның тілдік тұлғасын айқындау мақсатында төмендегі шығармаларына үңілсек, «Отырар элегиясы», «Күре тамырды іздеу», «Шың басындағы оқиға» атты поэмаларындағы ақынның «намыс», «адамгершілік», «Отанына адалдық», «патриоттық» сезімдерді жоғары ұстайтындығын көреміз. Ақын жүрегінің лүшіл, сезім сырлары оның поэзиясының өн бойында қан тамырларының жұмысы сияқты сайрап тұр. Мөп-мөлдір әлемі лирикасында, шағын поэмалары мен балладаларынан анық аңғартқан ақынның ізгілікке құштар, мөлдірлікті мадақтайтын, үлкен ерлікті, тым биіктікті қалайтын сұңқар көңілі осы шығармаларда анық көрініс табады. Ақынды оқырманның ыстық қабылдауының бірден-бір себебі – оның отты жырларындағы өткірлік, адалдық пен намысшылық, ерлік пен ерлік. Батылдық алдымен поэзияға қажет. Жұрттың шын жүректен қол соғатыны алдымен ақынның батылдығы. Шындыққа еш бүкпесіз тура қарайтын батырлығы.

Есінде ме,

Кімді-кім теңгердің?

Қаптаған көп бала тайдан,

Суырылып шыққан кезде дара тай,

Демедің ғой «Алақай».

Жеткергенов Жебегенге,

Айбергенев Төлегенге,

Бір көзбен қарап обал жасадың ғой, ағатай.

Ақынның өткірлігі, халыққа айтар ойын батыл айтып салуы осы жолдардан аңғарылады. Ақынның батылдығы, өжеттігі. Өлеңнің шешуші күші идеал күрес идеясымен тыныстайтын ақиқат. Өлең әсерін күшейтетін де осы қасиет.

Өмірдің барлық сәтсіздіктерін,

Бакытсыздық деп кім айтты саған?